

Son MFA Anlaşmasının Dünya Tekstil Ticaretine Etkileri

İlker PARASIZ
Prof.Dr.

U.Ü.İktisadi İdari Bilimler Fak. BURSA

Uluslararası tekstil ve giyim ticaretinin çoğunu yöneten kurallar olan Çok Elyafılar Anlaşması (MFA) gelişen ülkelere yalnızca ticareti kısıtladığı için değil fakat uygulamada ayrıcalıklı olduğu için de maliyetler yüklemektedir. MFA 1991 Temmuz'una kadar yürürlüktedir. İlk üç MFA ile karşılaştırıldığında yeni MFA bir devamlılık çizgisini sürdürmektedir: Vazedilen ana amaçlar kelimesi kelimesine korunmaktadır. Daha kısıtlayıcı değişiklikler kapsanan tekstilleri genişletilmiş, gerçek dışı beyanlara karşı kurallar eklemiş iki taraflı olmayan kotalar kullanan ithalatçı ülkelerin durumunu güçlendirmiştir. AB.D.'nin ısrarı üzerine, lif kapsamı pamuk, yün ve sentetik liflerden tüm bitkisel lifler ve ipek karışımlarına doğru genişletilmiştir.

THE LUFLUENCE OF THE LAST MFA AGREE- MENT ON WORLD TEXTILE TRADE

The Multifibre Arrangement (MFA), the international rules which govern much of the international trade in textiles and clothing, imposes costs on the developing countries, for it does not only restrain trade but is discriminatory in its application. The MFA remains in effect until July 1991. Compared with the first three MFA's, the new MFA maintains one important line of continuity: The basic stated objectives are retained word for word. The more restrictive changes expanded the type of textiles covered, added rules against false declarations and strengthened the hand of importers using nonbilateral quotas. At the insistence of the U.S., the fibre coverage was extended from cotton, wool and synthetic fibres to all vegetable fibres and silk blends.

1.GİRİŞ

Günümüzde mevcut Çok Elyafılar Anlaşması (MFA) bir uluslararası kural olarak uluslararası

tekstil ve giyecek ticaretinin büyük bir kısmını yönetmekte ve ülkemizde dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelere hem ticareti kısıtlayarak hem de bu ticaretin uygulanmasında ayrımcı olduğundan bir maliyet yüklemektedir. Örneğin 1985 yılındaki 104 milyar dolarlık dünya tekstil ve giyecek ticaretinin 29,5 milyar doları gelişmekte olan ülkeler ve Doğu Ticaret Alanından gelişmiş ülkelere doğru olan ticaret kota müzakerelerine bağlanmıştır. Buna karşılık gelişmiş ülkeler arasındaki 44 milyar doları aşan tekstil ve giyecek ticareti Japonya'dan ABD'ye olan ihracat dışında tarifelere de bağlı olsa serbestçe yapılmaktadır.

2. TEKSTİLE İLGİLİ DÜZENLEMELERİN TARİHÇESİ

Tekstil ve giyecek ile ilgili kısıtlayıcı düzenlemelerin tarihçesi 1950 li yılların başlarındaki Japonya'dan ABD'ye olan ihracata kadar uzanır.

Çok taraflı olarak kısıtlamaların kurumsallaşması 1961 ve 1962 de imzalanan kısa ve uzun vadeli anlaşmalara kadar (Short Term Arrangement S.T.A, Long Term Arrangement, LTA) uzanmaktadır. LTA gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere yaptıkları ithalatın cari ya da potansiyel piyasa bozucu olması gerekçesiyle tek taraflı ya da müzakereler sonucu gönüllü kısıntı koyma olanağı vermektedir. Bu anlaşmalar, GATT'ın koyduğu prensiplere ters düşmektedir.

LTA 1967 ve 1970'de yenilendi. 1974'te LTA yerini günümüzde dünya tekstil ticaretini yöneten Çok Elyafılar Anlaşmasına (Multi Fibre Arrangement, MFA) bıraktı. MFA, 1977, 1981 ve 1986 yıllarında üç kez yenilendi. MFA, LTA'yla benzer amaçlar taşımaktaydı. Kısıtlamalar pamuklu tekstil mallarından sentetik tekstil ürünlerine kadar genişletilmektedir.

Öte yandan piyasa bozulması koşulları daha açık bir şekilde tanımlanmaktaydı. Buna göre piyasa, girişte büyüme oranı yılda her kota için yüzde altı olarak belirlenmekteydi.

Bu arada GATT'la ilgili olarak yürütülen 1973-1979 Tokyo görüşmelerinde ve daha önceki Kennedy görüşmelerinde tekstil konuları sistematik bir şekilde marjinalleştirilmiştir.

1982 de GATT'ın bakanlar toplantısında, tekstil ve giyecek ticareti ve MFA'nın etkileri de ele alınmıştır. Bu toplantıda konunun GATT çerçevesine girmesi için tekstil ve giyecek ticaretinin serbestleştirilmesi yollarının gözden geçirilmesi gereği üzerinde durulmuştur. Bunun için bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Ancak yapılan toplantılar 1984 Kasım'ında çıkmazla sonuçlanmıştır.

3. 1986 GÖRÜŞMELERİNİN GERİSİ

MFA temelde tekstil ticaretinin uzun vadeli yapısal ayarlanma sürecinin düzenlenmesiyle ilgilidir. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse her bir MFA ve iki taraflı anlaşmaları o sıradaki cari durumdan çok tarihi gelişim yönlendirmektedir.

1970'li yılların sonlarında MFA kontrollerinde sıkışmanın gerisindeki itici güç, 1983'ten sonra tekstil ve giyecek üretimindeki düşüşle AET ülkelerinde ortaya çıkan politik baskılar ve sentetik elyafılardaki aşırı kapasitelerin varlığıdır.

Öte yandan Temmuz 1984'de ABD ithalata kısıtlayıcı "piyasa bozulması olasılığı" ek kriterini getirdi. ABD kongresine sunulan belki de en kısıtlayıcı ticari yasa tasarısı, gelişmekte olan ülkelere ABD'ce yapılan tekstil ithalatının 1980 düzeyine indiren JENKINS BILL'dir. Bunun sonucu olarak ABD tekstil ithalatında % 27 indirim sağlanacaktı. Böylece örneğin: Hindistan'ın ihracatı 2/3 Hong-Kong'un ise % 14 oranında kesilecekti.

4. 1986 MFA GÖRÜŞMELERİ GATT Konferansı

Daha önceki üç MFA ile kıyaslandığında, yeni MFA'nın bir önemli özelliği şu olmuştur. Temel olarak saptanan amaçlar korunmuş ve kelime kelime yeniden yazılmıştır. ABD'nin ısrarlarıyla elyaf koruması pamuk, yün ve sentetik elyafılardan tüm bitkisel elyafıya ve ipek harmanlarına (saf değil) genişletilmiştir. Bu sırada 1982 den önce ticari olarak önemli miktarda alışverişi yapılan mallar kapsam dışı kalmıştır. Bu mallar çuval, çanta, heybe, ip, bagaj hasırı, hasır örgüsü ve Jüt vb. yapılan halılardır.

Bu genişlemenin amacı Çin'in ihraç ettiği süveter gibi mallardır. Ancak bu genişletmeler orijinal MFA'nın önsözüne ve 1. maddesine ters düşmektedir ve şimdiye kadar MFA kontrolünün dışında kalan bir dizi mal alanında yasal ve pratik belirsizlik yaratmaktadır. Örneğin, Harman (blend) ne demektir? Hindistan Jüte dayalı elbise fabrikası geliştirmektedir. Jüt kullanılan yeni şekiller kısıtlanacak mıdır? Şimdilik kaşmir ve angora gibi kıl elyafı ve cam ve asbest gibi mineral elyafı MFA kapsamı dışında kalmıştır.

4. MFA keza menşe ülkenin sahte bildirimlerine karşı da kısıtlamaları arttırmaktadır. Sahte deklarasyon bir ülkenin kendi kota sınırını bazı yapay süreçlerle ya da kendi limitine ulaşamamış bir ülke aracılığıyla aşma teşebbüsüdür. Kısıtlamalar altın-

da ihracatçı ülkeler işbirliğine gidebilmektedir. Buna karşılık ithalatçı ülkeler uygun eyleme girişerek ketumluk etmektedir.

Kotaları yöneten üçüncü madde daraltılmıştır. Böylece küçük ve yeni ihracatçı ülkelerle olan iki yanlı anlaşmalarda en düşük baz saptanmakta ve ithalat kapasitesi daraltılmaktadır. Üçüncü maddenin en son işletilmesi ABD'ce Nepal'e karşı olmuştur.

4. MFA da hem liberalizasyonu hem de kısıtlamaları arttıran bazı çizgiler mevcuttur. "Kuraldan makul sapma" (reasonable departure) koşulları (ki bunlar 2. MFA da kısıtlayıcı maddelerin pekiştirilmesiyle meşrulaştırılmıştır) biraz yumuşatılmış şekilde yeniden canlandırılmıştır. Özellikle, ithalatın negatif büyümesini ve büyük üreticilere uygulanmış olan esneklik koşullarının katılaştırılmasını yasaklamaktadır. ABD 3.MFA da AET tarafından konulan "dalga kıran" formülünün muhafazasında (bu her ne kadar kullanılsa da) ısrar etti.

Öte yandan, ihracatçıların açısından çok mütevazı gelişmeler olmuştur. En az gelişmiş ülkelerin kontrol dışı tutulması için bir taahhüt söz konusudur (Bundan özellikle Bengladeş yararlanacaktır.). Aynı şekilde tam olarak kullanılamayan kotalar istek üzerine kaldırılacaktı. Bunun üzerine AET kotalarının % 25'ini (yaklaşık 600 kota) kaldırmayı kabul etti. Ayrıca yeni MFA öncekilerden farklı olarak dört yıl sonraya değil beş yıl sonraya takvimlendi. GATT kurallarının tekstil ticaretine de uygulanacağına dair bir açık hüküm de MFA 4'de yer aldı.

5. SONUÇ

Müzakereler sonucu gelişen ülkelerin kazançları iyi dilek mahiyetinde sözlerden ibaret kalırken endüstrileşmiş ülkeler daha somut bir şekilde tekstil ithalatında geniş kapsamlı kısıtlamalar sağlamışlardır.

Gelişen ülke temsilcileri ihracatçı ülkelerde ücret ve sosyal koşulların korunması için konulan "Sosyal Koşula", entellektüel hakların korunması koşuluna daha fazla iki yanlı karşılıklığa ve ABD'nin yeni icadı olan ithalat karşısında güç duruma düşen yerli endüstrilerini korumak için konulan koşullara karşı koymak zorunda kalmışlardır. Gelişen ülkeler böylece önce ABD yönetiminin ve kongrenin tekstil kısıtlamalarını daha da daraltması olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu sırada AET ülkelerinin tekstille ilgili pozisyonu, alışılan tersine nispeten liberal bir çerçeve oluşturmuştur.